

कण्वो घौरः। ब्रह्मणस्पतिः। प्रगाथः -- विषमा बृहत्यः, समाः सतोबृहत्यः

उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे।

उप प्र यन्तु मरुत सुदानव इन्द्र प्राशूर्भवा सचा ॥ १ ॥०४० ॥०१

देवयन्तः- दैवजिज्ञासवः। वयम्। त्वा- भवन्तम्। ईमहे- प्रार्थयामहे। ब्रह्मणस्पते- मेधाधिदैवत।

उत्तिष्ठ। सुदानवः- शोभनदायकाः। मरुतः- प्राणाः। प्र- प्रकर्षेण। उप यन्तु- आगच्छन्तु। इन्द्र-

इन्द्रियेशनसमर्थ। सचा- मरुद्भिः सह। प्राशूः- वृत्राणां हिंसकः। शृ हिंसायाम्। भव ॥१॥

त्वामिद्धि सहसस्पुत्र मर्त्य उपब्रूते धने हिते।

सुवीर्यं मरुत आ स्वश्व्यं दधीत यो व आचके ॥ १ ॥०४० ॥०२

सहसस्पुत्र- सहनशीलस्य पुत्रभूत। हिते धने- हिताय धनलाभाय। त्वामित्- त्वामेव। मर्त्यः-

मनुष्यः। उपब्रूते- सामीप्येन स्तौति। यः। वः- युष्मान्। आचके- मन्त्रैः स्तौति। सः। मरुतः।

स्वश्व्यम्- प्राणबलसम्पूर्णम्। सुवीर्यं- शोभनवीर्यम्। आ दधीत- धारयेत् ॥२॥

प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्यैतु सूनृता।

अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः ॥ १ ॥०४० ॥०३

ब्रह्मणस्पतिः- मेधाधिदैवतम्। प्र- प्रकर्षेण। एतु- आगच्छतु। देवी- द्योतनशक्तिः। सूनृता-

प्रियहिताधिदेवता। प्र एतु। वीरम्- धर्मवीरम्। पङ्क्तिराधसम्- क्रमेण संसिद्धम्। राध संसिद्धौ।

क्रमेण वृद्धम् । राघ वृद्धौ । नर्य- मनुष्यम् । देवाः- द्योतनशक्तयः । नः- अस्माकम् । यज्ञम्- दानं
पूजां सङ्गतिकरणम् प्रति । नयन्तु- आनयन्तु ॥३॥

यो वाघते ददाति सूनरं वसु स धत्ते अक्षिति श्रवः ।

तस्मा इळां सुवीरामा यजामहे सुप्रतूर्तिमनेहसम् ॥ १ ॥०४० ॥०४

यः । वाघते- मन्त्रोच्चारकाय । सूनरं वसु- शोभननेतृत्वसंपदम् । ददाति । सः । अक्षितिम्-
क्षयरहितम् । श्रवः- चिदाकाशस्थमन्त्रश्रवणानुभवम् । धत्ते- धरते । तस्मै- तदर्थम् । सुप्रतूर्ति- सुष्ठु
प्रकर्षेण वृत्रहिंसिकाम् । अनेहसम्- अहिंसिताम् । सुवीराम्- शोभनवीर्यसंपन्नाम् । इळाम्-
मन्त्राधिदेवताम् । आ यजामहे- आभिमुख्येन पूजां कुर्महे ॥४॥

प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं वदत्युक्थ्यम् ।

यस्मिन्निन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा देवा ओकांसि चक्रिरे ॥ १ ॥०४० ॥०५

यस्मिन् । इन्द्रः- इन्द्रियेशनाधिदेवता । वरुणः- प्रकृतिनियत्यधिदेवता । मित्रः- प्रेमाधिदेवता ।
अर्यमा- औदार्याधिदेवता । देवाः- एता द्योतनशक्तयः । ओकांसि- स्थानानि । चक्रिरे- अकुर्वन् ।
तम् । उक्थ्यं मन्त्रम् । ब्रह्मणस्पतिः- मेधाधिदेवता । प्र वदति ॥५॥

तमिद्वौचेमा विदथेषु शम्भुवं मन्त्रं देवा अनेहसम् ।

इमां च वाचं प्रतिहर्यथा नरो विश्वेद्वामा वौ अश्रवत् ॥ १ ॥०४० ॥०६

विदथेषु- यज्ञेषु । अनेहसम्- दोषरहितम् । शंभुवम्- मङ्गलम् । तं मन्त्रम् । इत्- एव । वोचेम-
ब्रवाम । इमां । वाचम् । प्रतिहर्यथ- कान्तिमतीं कुरुत । विश्वा इत्- सर्वापि । वामा- मधुरा । वाक्-
वेदवाणी । वः- युष्मान् । अश्ववत्- व्याघ्रोतु ॥६॥

को देवयन्तमश्ववज्जनं को वृक्तबर्हिषम् ।

प्रप्र दाश्वान्पस्त्याभिरस्थितान्तर्वावत्क्षयं दधे ॥ १ ॥०४० ॥०७

देवयन्तम्- देवकामम् । कः । अश्ववत्- व्याघ्रोति । वृक्तबर्हिषम्- देवेभ्य आवर्जितं समर्पितं दर्भासनं
येन सः वृक्तबर्हिः । तं वृक्तबर्हिषम् । समर्पितचित्ताकाशमित्याध्यात्मिके । बर्हिःशब्दोऽन्तरिक्षनामसु
पठितः । हिंसावर्जितं वा । बर्ह हिंसायाम् । कः । अनुगृह्णाति । दाश्वान्- दाता । पस्त्याभिः- मनुष्यैः
सहृदयैः । प्रप्र अस्थित- उपासनं प्रति प्रस्थितवान् । अन्तर्वावत्क्षयम्- प्राणाय स्थानम् ।
अन्तर्वातीत्यन्तर्वाः । तद्वत्स्थानमन्तर्वावत्क्षयः । दधे- धारयति ॥७॥

उप क्षत्रं पृञ्चीत हन्ति राजभिर्भये चित्सुक्षितिं दधे ।

नास्य वर्ता न तरुता महाधने नार्भे अस्ति वज्रिण ॥ १ ॥०४० ॥०८

अयं ब्रह्मणस्पतिः मेधाधिदैवतम् । क्षत्रम्- वीर्यशौर्यप्रतापनिर्वाहकुशलं क्षत्रियधर्मम् । उप पृञ्चीत-
क्षेमेण संपर्कं कुर्यात् । पृञ्ची संपर्के । भये- प्रजानामागते भये । राजभिः- क्षत्रियैः । हन्ति- दुष्टान्
मारयति । सुक्षितिम्- शोभनभूमिम् । दधे- धारयति । अस्य वज्रिणः- इन्द्रनेतुर्ब्रह्मणस्पतेः । न
वर्ता- प्रवर्तयिता नान्यः । नार्भे- अल्पयुद्धे वा । महाधने- महायुद्धे वा । तरुता नास्ति- तस्य
उल्लङ्घनकर्ता नास्ति ॥८॥